

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยประยุกต์ใช้หลักสัปปายะธรรม ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอ ผลสรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยประยุกต์ใช้หลักสัปปายะธรรม ทั้ง 4 ด้าน มีกิจกรรมหลัก จำนวน 12 กิจกรรม ดังนี้

1.1 ด้านบุคคลสัปปายะ ได้แก่ 1) กิจกรรม 1 พระ 1 ทุน 1 วัด เพื่อให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุในโรงเรียน 2) กิจกรรมพระดีศรีหนองคาย เพื่อยกย่องเชิดชูพระผู้ปฏิบัติดีตามกรอบสมณสาธูป และ 3) กิจกรรมสามเณรดีศรีโรงเรียน เพื่อประกาศเกียรติคุณให้เป็นสามเณรดีศรีโรงเรียน

1.2 ด้านธรรมสัปปายะ ได้แก่ 4) กิจกรรมโอวาทธรรมกำลังใจ เพื่อให้พระเณรเกิดขวัญกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียน 5) กิจกรรมต้นไม้สอนธรรม เพื่อให้เกิดการซึมซับคุณธรรมสุภาพนิสัยการนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตจริง และ 6) กิจกรรมมารยาทดีศรีชะเกษ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนให้เหมาะสมดีงามด้วยความรู้ พฤติกรรม การแสดงออกทางกาย วาจา และจิตใจ

1.3 ด้านอวาสสัปปายะ ได้แก่ 7) กิจกรรมป้ายสารสนเทศ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นสากลแก่ผู้เรียนและผู้มาเยี่ยมชมเยือน 8) กิจกรรมธรรมภาคปฏิบัติกร เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและชำนาญในหลักธรรมที่ได้ศึกษามาแล้ว และ 9) กิจกรรมปลูกต้นไม้ให้ออกซิเจน เพื่อให้เกิดความร่มรื่น สงบ สะอาด สว่างทางจิตใจลดภาวะโลกร้อน และเพิ่มออกซิเจนให้โรงเรียน

1.4 ด้านอาหารสัปปายะ ได้แก่ 10) กิจกรรมตู้ยาสามัญประจำวัด เพื่อจัดหาตู้ยาสามัญที่จำเป็นประจำวัดและโรงเรียน 11) กิจกรรมพิจารณาก่อนฉัน เพื่อเกิดความตระหนักในคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของอาหารที่รับประทาน และของอุปโภคต่าง ๆ และ 12) กิจกรรมล้างจานตามวาระ เพื่อฝึกฝนให้เกิดความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสร้างเสริมความสามัคคีแก่ตนเอง และหมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน

2. บุคลากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละด้านของสัปปายะ มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมกิจกรรมที่อยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง

อภิปรายผล

จากผลสรุปการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นน่าสนใจสำคัญที่ผู้วิจัยนำไปอภิปรายผล ดังนี้ คือ

1. กลไกที่เป็นตัวขับเคลื่อนหลักศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม พุทธธรรมเข้าสู่กระบวนการบริหารจัดการโรงเรียน การเรียนการสอน การปลูกฝังเพาะบ่มเยาวชนให้เป็นคนดีที่พ่อแม่ ครอบครัว สังคม และประเทศชาติพึงประสงค์ ซึ่งก็คือ ตัวกิจกรรมที่ประยุกต์หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักสัปปายะธรรม 4 ประการ คือ หลักบุคคลสัปปายะ หลักम्मสัปปายะ หลักอาวาสสัปปายะ และหลักอาหารสัปปายะ ที่มีส่วนช่วยกระตุ้นให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางกาย วาจา และจิตใจไปในทางที่ดีขึ้น มากกว่าเดิม สอดคล้องกับการศึกษาของอารีณะ วีระวัฒน์ และนันทน์รัตน์ จิตประภัสสร (2553 : 100 -119) ที่ได้ศึกษาการบ่มเยาวชนเป็นคนดีด้วยวิถีโรงเรียนมงกุฎวิทยาลัยอำเภอเมืองจังหวัดระยอง พบว่า โรงเรียนได้เน้นกิจกรรมสำคัญคือคุณธรรม นำการศึกษาอันนำมาชมธรรมสู่รูปธรรมดังจะเห็นได้จากกิจกรรมต่อไปนี้ คือ 1) บวชนาค เตรียมความพร้อมก่อนเป็นนักเรียน 2) กิจวัตรปลูกคุณธรรม 3) ครูที่เป็นมากกว่าผู้สอน 4) ปกครองกันเอง ด้วยธรรมาธิปไตย 5) ฝ่ายฆราวาสอาสาเพื่อปรับพฤติกรรม 6) 3 D สร้างคนดี 7) พุทธบัตร์ บัตรตอบแทนความดี 8) หอนอนใจโล ด้วยวินัยและจิตสาธารณะ 9) กิจกรรม 5 ส. สร้างวินัยต่อเนื่อง 10) โครงการนี้ จากพี่สู่น้อง (ณร) พี่ฝากทำกิจกรรม น้องฝากทำความดี 11) 9 ฐานกิจกรรมฝากได้ฝากดี ทั้งพี่และน้อง 12) จิตอาสา ความดีเพื่อส่วนรวม 13) ติดตามและต่อยอด เช่นเดียวกับการศึกษาของ พระมหาวิโรจน์ จันดาคุณ (2548 : บทคัดย่อ) ที่ได้พัฒนากิจกรรมบริหารจิตเจริญปัญญาโรงเรียนวิถีพุทธของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 1 จังหวัดลพบุรี พบว่า สภาพก่อนดำเนินการพัฒนากิจกรรมบริหารจิตเจริญปัญญาโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 1 ยังไม่ได้รับการพัฒนาที่ชัดเจน มีเพียงกิจกรรมเท่านั้นที่โรงเรียนได้เคยจัด และไม่มีกิจกรรมที่จัดต่อเนื่องทำให้นักเรียนไม่เกิดความคุ้นเคย และพัฒนาไตรสิกขา นักเรียนมีโอกาสในการปฏิบัติกิจกรรมบริหารจิตเจริญปัญญาน้อยมาก แนวทางและวิธีการพัฒนาการบริหารจิตเจริญปัญญาโรงเรียนวิถีพุทธมีความเหมาะสม และผลการพัฒนาการบริหารจิตเจริญปัญญาพบว่า ด้านปฏิกิริยาตอบสนอง นักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 75 ด้านพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเปลี่ยนไปอยู่ในระดับดี

2. การพัฒนาสำคัญเร่งด่วนถือว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ต้องเริ่มต้น ก็คือ คน หรือบุคลากร ให้เกิดเป็นคนที่มีความรู้ คนสมาธิแบบ สัตบุรุษ (บุคคลสัปปายะ) อันจะเป็นตัวกลไกแรกในการขับเคลื่อนองค์กรหรือหน่วยงานให้สามารถบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดที่พึงปรารถนาได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนริวัลด์ ธรรมนิมิตโชค (2550 : 181-184) ที่ได้พัฒนารูปแบบของโรงเรียนวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า แนวคิดทฤษฎีในการจัดโรงเรียนวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สมัยพุทธกาลและโรงเรียนวัดดีเด่นในปัจจุบัน คือ การสร้างบุคคลที่มีความพร้อมสามารถเป็นกัลยาณมิตรเป็นปัจจัยแรกที่มีความสำคัญอันจะนำไปสู่การจัดเตรียมปรโตโฆสะ เพื่อให้ผู้เรียนเกิด โยนิโสมนสิการ จนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถพัฒนาตนไปสู่การเป็นกัลยาณมิตรต่อตนเอง และผู้อื่นได้ในที่สุด โดยในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักกรรมวินัย และพุทธวิธีการบริหารดูแลสังคมสงฆ์ในอารามให้มีความสัปปายะทั้ง 4 ด้าน คือ เสนาสนะสัปปายะ (อาวาสสัปปายะ) บุคคลสัปปายะ อาหารสัปปายะ และธัมมะสัปปายะ ส่วนโรงเรียนวัดดีเด่นในปัจจุบัน ยังคงใช้หลักกรรมวินัยเป็นเครื่องกำกับดูแลการพัฒนาตนของพระภิกษุสามเณร ร่วมกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา โดยมิเจ้าอาวาสโรงเรียนวัดเป็นผู้นำในการกำหนดนโยบาย สร้างจิตสำนึกให้เกิดความร่วมมือในการจัดสถานที่และกิจกรรม

1. ด้านนโยบาย โรงเรียนวัดควรมีนโยบายในการปรับปรุงอาคารสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาด้านศีล สมาธิ และปัญญา รวมทั้งต้องมีแผนพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพ สร้างเครือข่ายของโรงเรียนวัดเพื่อแลกเปลี่ยนพระวิทยากรและสื่อการเรียนรู้ จัด โรงเรียนวัดให้เป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน จัดทำปฏิทินกิจกรรมประจำปีของโรงเรียนวัด ด้านเนื้อหาหลักธรรมที่นำมาใช้สอน ควรปรับปรุงให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. ด้านคุณลักษณะของพระภิกษุสามเณร ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีทักษะในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับบุคคลและกาลเทศะ

3. ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก สถานที่ควรมีรั้ว สะอาด และสงบมีห้องน้ำสะอาดและเพียงพอ มีป้ายหัวข้อธรรมะข้อคิดที่เป็นประโยชน์ จัดพื้นที่ให้ผู้เข้ามาใช้บริการมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องธรรมะ และควรมีห้องสมุดประจำโรงเรียนวัดเพื่อให้ผู้สนใจได้ค้นคว้า

4. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ควรเพิ่มกิจกรรมการเจริญวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชน มีกิจกรรมพระสงฆ์ให้คำปรึกษาแก่ประชาชน เชิญวิทยากรภายนอกเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การสวดมนต์แปลเพื่อให้เข้าใจความหมายของบทสวดมนต์ ควรเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรเลือกเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมไปพร้อมกัน รวมทั้งจัดถวายความรู้แก่พระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสังคมไทย การพูดในที่ชุมชน กฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบและการจัดทำเว็บไซต์ประจำ

โรงเรียนวัด ยังสอดคล้องกับการศึกษาของมณฑลกาญจน์ ทองโย (2549 : บทคัดย่อ) ที่ได้พัฒนารูปแบบการบริหาร โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านโครงสร้างการบริหารงาน ได้แก่ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน สามารถปรับโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูนักเรียน ผู้ปกครอง พระสงฆ์ องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน 2) ด้านบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชนร่วมกันรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดี 3) ด้านกระบวนการดำเนินงาน มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการอย่างสม่ำเสมอ และ 4) ด้านผลสำเร็จที่คาดว่าจะได้รับ โดยการสร้างเยาวชนให้มีขันติ มีความอดทน อดกลั้น มีวิริยะอุตสาหะ รู้จักการให้และทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นหมู่คณะได้ สอดคล้องกับการศึกษาของพระพิพัฒน์ภาสน์ บุญเทียน(2547: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักสี่ปายะของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า 1) ด้านอาวาสเป็นที่สี่ปายะ ควรเลือกวัสดุและวิธีก่อสร้างอาคารต่างๆ โดยคำนึงถึงความได้มาตรฐาน การใช้งานได้มั่นคงถาวร ข้อเสนอแนะคือควรมอบหมายให้บุคลากรในวัดช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในวัดหรือโรงเรียน 2) ด้านอาหารเป็นที่สี่ปายะ ควรวางกฎระเบียบให้พระสงฆ์สามเณรในวัดฉันภัตตาหารพร้อมกัน ข้อเสนอแนะคือควรดูแลให้โรงครัวของวัดมีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ 3) ด้านบุคคลเป็นที่สี่ปายะควรสนับสนุนพระภิกษุสามเณรในวัดให้ได้รับการศึกษาพระธรรมวินัย ข้อเสนอแนะคือควรแบ่งหน้าที่ให้บุคคลในวัดได้ร่วมรับผิดชอบอย่างชัดเจน และ 4) ด้านธรรมะเป็นที่สี่ปายะควรหาวิธีให้พระสงฆ์ในวัดเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และใช้สื่อและแบบเรียนที่ดีในการอบรมสั่งสอนและฝึกเผยแผ่แก่บุคคลในวัดหรือโรงเรียน และยังคงสอดคล้องกับเจษฎา สิงหระ (2549 : บทคัดย่อ) ที่ได้ทำการศึกษาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดอ่างทอง พบว่า คณะผู้บริหารโรงเรียนและผู้ช่วยผู้บริหาร รวมถึงครูผู้สอน ต้องให้ความสำคัญในการนิเทศติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ต้องมีการนำกิจกรรมที่แสดงถึงความร่วมมือระหว่างโรงเรียนวัด/คณะสงฆ์และชุมชนเข้ามาใช้ มีนโยบายการสร้างสภาพแวดล้อมบริเวณโรงเรียนให้มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติ ต้องจัดให้มีการฝึกอบรมพัฒนาความรู้และสภาวะทางจิตใจแก่บุคลากรในโรงเรียน และประสานงานขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและพระสงฆ์ เพื่อจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 รัฐบาล ต้อง 1)เห็นความสำคัญของพระสงฆ์ไทยในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ และผู้นำในทางการศึกษาพระปริยัติธรรม 2)สนับสนุนงบประมาณแก่โรงเรียนพระปริยัติธรรมอย่างเพียงพอ และ 3) ส่งเสริมพัฒนาการด้านสมรรถนะพระสงฆ์ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

1.2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ต้อง 1)ทำนุบำรุงขวัญและกำลังใจของพระสงฆ์ในการปฏิบัติศาสนกิจด้านการศึกษาอย่างชัดเจน 2)ดูแลสวัสดิการความมั่นคงในวิชาชีพแก่บุคลากรในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาอย่างเท่าเทียม และ 3)สนองงานด้านอำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาอย่างแคล่วคล่องว่องไว

1.3 กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ต้อง 1)เร่งรัดการทำนุบำรุงขวัญกำลังใจของพระสงฆ์โดยเร่งด่วน 2)จัดหางบประมาณเพิ่มเติมแก่โรงเรียนโดยตรง และ 3)ริเริ่มนวัตกรรมพัฒนาการด้านคุณภาพการศึกษา

1.4 โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ต้อง 1)จัดกิจกรรม 1 พระ 1 ทูน 1 วัด, กิจกรรมพระดีศรีหนองคาย,กิจกรรมสามแฉกศรีโรงเรียน 2)จัดกิจกรรมโอวาทธรรมกำลังใจ, กิจกรรมต้นไม้สอนธรรม,กิจกรรมมารยาทศีลระเคษ 3)จัดกิจกรรมป้ายสารสนเทศ,กิจกรรมธรรมภาคปฏิบัติ,กิจกรรมปลูกต้นไม้ให้ออกซิเจน และ 4)จัดกิจกรรมผู้สาธุประจำวัด,กิจกรรมล้างจานตามวาระ, กิจกรรมพิจารณาก่อนฉัน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

2.2 ควรศึกษานวัตกรรมที่เหมาะสมสำหรับท้องถิ่นนั้น ๆ ในการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยใช้ฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล

2.3 ควรทำการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อให้ได้รูปแบบใหม่ ๆ ในการพัฒนานวัตกรรมท้องถิ่นนั้น ๆ